

## Nr 12

### *Utlåtande i anledning av motioner angående samhällsplaneringen m. m. och om åtgärder för att lösa trafikproblemen inom större tätorter.*

Till allmänna beredningsutskottet har hänvisats

1) de likalydande motionerna I: 736 av fru *Elvy Olsson* och fru *Nilsson* samt II: 938 av herrar *Larsson* i Borrby och *Boo*, vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder för att skapa värdeområde och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen i enlighet med vad i motionerna anförts;

2) motionen II: 928 av herr *Grebäck m. fl.*, vari hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om hur olika samhällstyper i fråga om bostadsområden, arbetsplatser, serviceplatser, fritidsområden, kommunikationer m. m. bör planeras och samordnas för att största möjliga trivsel och trygghet för människan skall åstadkommas; samt

3) motionen II: 948 av herrar *Sjönell* och *Grebäck*, vari hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om hur lokaliseringen av olika verksamheter och särskilt arbetsplatsernas förläggning bör ske i större tätorter, så att en god trafikekonomi uppkommer för individ och samhälle och så att trafikhygieniska och trivselmässiga aspekter blir väl ordnade, samt att Kungl. Maj:t i övrigt måtte verka i motionens syfte.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling.

I de likalydande motionerna I: 736 och II: 938 anföras, att utvecklingen håller på att styras in på ogynnsamma banor, både vad naturresursernas användning beträffar och vad gäller människornas egen situation i miljön. En av de viktigaste uppgifterna i dag är att formulera ett riktigare program, en bättre målsättning för vårt samhälle till grund för det allmänna handlandet i framtiden.

Motionärerna uttalar, att det nuvarande ekonomiska välfärdsbegreppet är missvisande. Bl. a. utelämnas hela det område som bör omfattas av miljöpolitiken. Miljöförsämringar, såsom luft- och vattenföroreningar, nedskräpning, buller och naturförstöring liksom stress och psykiska störningar har blivit en kostnad med vilken vi betalar vår ökade nationalinkomst. Naturkapitalet tärs i accelererande takt. De åtgärder som krävs för att rena luft och vatten, hejda förstöringen och återställa naturen kommer att kosta svind-

lande summor i traditionellt ekonomiskt beräkningssätt. Nya och långsiktigt hållbara välfärdsmått måste skapas, och det är angeläget att man försöker värdera de välfärdsfaktorer som nu utelämnas i beräkningarna. Inställningen till miljöfrågorna måste förändras. Upplysningen kring frågorna om naturresursernas långsiktiga användning, föroreningarna och de bioekologiska sambanden bör snarast höjas och debatten stimuleras.

I motionen II: 928 anförs att all samhällsplanering och särskilt den fysiska markanvändningsplaneringen bör syfta till att olika verksamheter förläggs till ställen som är anpassade till medborgarnas personliga intressen. Kännetecknande för samhällsplaneringen på alla nivåer är att man hårt engagerar sig för att optimera det ekonomiska utfallet hos delarna i stället för att göra en samlad bedömning av det totala resultatet regionvis och tätortsviss. Liten hänsyn tas till sociala, kulturella och miljöpolitiska förhållanden. Urbaniseringen har fortgått utan att man har tagit upp så väsentliga frågor som optimala stadsstorlekar och bebyggelseområdenas inbördes lokalisering till allvarlig diskussion.

Motionärerna uttalar, att förhållanden framför allt i stortätorterna gör att frågan om sambanden mellan arbetsplatsernas och bostädernas förläggning kraftigt bör aktualiseras. Därvid bör reseavstånd och restider ägnas mer uppmärksamhet. Det bör vara en angelägen uppgift att studera de merkostnader som uppstår för individer och samhälle, när bebyggelseområden planeras och bygges så att stora resebehov uppkommer. De beräkningar som hittills gjorts pekar på att det rör sig om betydande belopp. Motionärerna föreslår att en speciell utredning snarast tar sig an denna fråga. De framhåller även, att centralisering av statliga och kommunala serviceorgan till allt färre platser i länen i vissa fall kan leda till betungande reskostnader för allmänheten.

Motionärerna anför vidare, att det helt säkert finns en gräns där de fördelar, som större tätortsregioner kan erbjuda genom ökade valmöjligheter, upphör eller blir så små att de på intet sätt uppväger de nackdelar som i övrigt uppkommer. Frågan om hur valfriheten i olika typer av samhällen varierar bör enligt motionärerna undersökas liksom också hur människor i dessa samhällen upplever sin situation och hur de utnyttjar sin lediga tid. Hur fördelningen bostäder—arbetsplatser—servicefunktioner bör planeras med hänsyn till strävandena att ge båda makarna i en familj möjlighet till arbete bör också utredas.

Motionärerna ifrågasätter, om separering av områden för bostäder, sysselsättning och fritidsverksamhet i stora klart avskilda enheter gett människorna ökad trivsel. Ökad uppmärksamhet bör ägnas frågan om hur samhällsplaneringen bör ske för att olika yrkeskategorier skall kunna integreras i samhället och social skiktbildning motverkas. Det bör enligt motionärerna också undersökas hur olika sociala missförhållanden varierar med olika storlekar och typer av samhällen, eftersom det finns ett starkt samband mellan den yttre miljön och den socialt hygieniska standarden.

Motionärerna berör vidare frågor om planeringen av stortätorter och uttalar tvivel på de ekonomiska fördelarna av en hårt centraliserad stad; det finns länder, där de politisk-ekonomiska funktionerna är fördelade på ett flertal orter och där framstegstakten ändå är hög.

Diskussionen om sambanden mellan bostäder och arbetsplatser är aktuell också t. ex. i lokaliseringsområdena. Ett ständigt samspel kommer i framtiden att behöva ske mellan rörlighet på arbetskraft och rörlighet på arbetsplatser. Kravet på trygghet gör det enligt motionärernas uppfattning nödvändigt att tillmäta större betydelse åt människornas önskemål om hur de vill bo och att anpassa arbetsplatsernas förläggning därtill. Inte minst av dessa skäl är motiven starka för utredningar om urbaniseringen.

Avslutningsvis anför motionärerna bl. a., att urbaniseringens mål måste vara att människor får närmare till arbete, service, kulturliv, friluftsliv och förströelse. Det måste formos en viljeinriktad samhällsplanering, som leder utvecklingen och bebyggelseplaneringen i banor som tillgodoser den enskilda människan som biologisk varelse. Den fysiska markanvändnings- och bebyggelseplaneringen på alla nivåer måste underordnas en miljöplanering, som bygger mer på långsiktiga hänsynstaganden till människors önskemål och behov än på snäva ekonomiska delkalkyler. För att få in dessa frågor i planeringen på ett bättre sätt krävs bl. a. en helt ny planlagstiftning.

I motionen II: 948 anføres, att den ökande motoriseringen och privatbilismen har medfört trafikproblem av allvarlig art. Stockningar i trafiken kan lamslå stora delar av omgivande gatusystem och stadsdelar. Köerna åsamkar samhället stora ekonomiska förluster, varav de flesta är indirekta och därför sällan medräknade i kalkyler. Irritationen över trafikförhållandena kan medföra psykiska påfrestningar, som kan leda till sämre arbetsresultat, hög frånvarofrekvens från arbetet och kanske sjukdom. Bullerstörningar och luftföroreningar uppstår. Den ojämna belastningen av vägar och gator medför att väsentligt mycket mer kapital måste tillföras dessa än om trafiktillflödet vore jämnare fördelat.

De åtgärder som vidtagits har enligt motionärerna uppenbarligen inte varit tillräckliga. Vid planeringen har helhetsbilden saknats. Man har därför inte lyckats få tätortsregionens totala trafikapparat att fungera väl, och man har inte alltid haft det riktiga samhällsekonomiska perspektivet på de lösningar som föreslagits.

Enligt motionärernas uppfattning måste de grundläggande orsakerna till att trafikköerna uppkommer klarläggas och problemen lösas den vägen. Det krävs enligt motionärerna en regional fysisk samhällsplanering, som minskar behovet av resor mellan bostäder och arbetsplatser, sprider ut trafiken över större ytor och tar hänsyn till geografiska förhållanden ur trafik-alstringssynpunkt. Planmässighet måste därvid givetvis eftersträvas, så att man inte försämrar möjligheterna att bygga kollektiva trafikmedel. Man bör bättre uppmärksamma den roll de större städernas geografiska för-

hållanden spelar, så att man vid lokaliseringen av arbetsplatser tar större hänsyn till kostnaderna för trafiksystemets utbyggnad.

Den fysiska samhällsplaneringen åvilar till största delen kommunerna själva, och det har ansetts olämpligt att från centralt håll i alltför hög grad påverka dem i deras översiktsplanering. Samtidigt kan man konstatera att stora samhällsekonomiska och för människorna miljömässiga värden står på spel. Motiven för samhället att påverka stortätorternas översiktliga planering är enligt motionärerna starka, särskilt med tanke på att dessa orter tar så stora delar av de samlade ekonomiska resurserna i anspråk och att deras utbyggnad kan ske på olika sätt och till så olika kostnader.

Beträffande motiveringarna i övrigt får utskottet hänvisa till motionerna II: 938, II: 928 och II: 948.

Yttrande har inhämtats från statens planverk över de likalydande motionerna I: 736 och II: 938 samt motionen II: 928. Transumerade delar av yttrandet har såsom bilaga fogats till detta utlåtande.

### Utskottet

I motionerna berörs olika frågor kring samhällsplaneringen, med yrkanden om utredning rörande planering och samordning av olika samhällstyper i fråga om bl. a. bostadsområden, arbetsplatser, fritidsområden och kommunikationer (II: 928), om åtgärder för att skapa värdemått och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen (I: 736 och II: 938) samt om utredning av frågan om lokalisering av olika verksamheter med tanke på trafikekonomi, trafikhygien och trivsel (II: 948). I samtliga dessa motioner behandlas problem som sammanhänger med befolkningens fortgående koncentration till tätorter. Motionerna I: 736 och II: 938 tar vidare upp vissa frågor om naturresursernas långsiktiga användning och om naturmiljön.

Motionsyrkanden med i väsentliga delar samma bakgrund behandlades av utskottet senast år 1967 (utlåtandena nr 31 och 41). Utskottet erinrade härvid bl. a. om de — numera förverkligade — förslag som framlagts dels i proposition 1967: 59 beträffande en samordnad och utbyggd organisation för natur-, vatten- och luftvård med en ny central myndighet, statens naturvårdsverk, dels ock i proposition 1967: 61 i vad avsåg bildandet av en särskild myndighet för plan- och byggnadsfrågor, statens planverk.

Genom tillkomsten av dessa myndigheter har samhällets möjligheter att styra gestaltningen av natur- och kulturmiljöerna kraftigt förstärkts. Samtidigt har frågor om samhällsplaneringens målsättning och metodik kommit att uppmärksammas i allt högre grad. I den redan nämnda propositionen 1967: 61 upplystes att intensiva studier pågick i syfte att belysa meto-

der och program för en riksplanering beträffande markens användning i stort och att eventuella lagstiftningsåtgärder kunde tas upp först på grundval av erfarenheter från dessa studier. Det fortsatta arbetet beträffande markanvändningsplanering avsågs bli inriktat på frågor om lämpliga planeringsmetoder, planinstitutens utformning samt samordningen mellan skilda planformer, huvudmannaskapet för planväsendet på skilda nivåer och behovet av rättsregler. Arbetet skulle föras fram på departemental nivå så långt att det gav underlag för direktiv för en parlamentarisk kommitté med uppgift att utforma förslag till ny lagstiftning.

Av årets statsverksproposition (bil. 8, s. 2 och 15) framgår att det inledda arbetet för en förbättrad markanvändningsplanering fortsätter och att arbetet för att få till stånd en översiktlig fysisk riksplanering intensifieras. Utskottet har inhämtat, att vissa metodstudier och principundersökningar om möjligheterna att införa en riksplanering har slutförts och att en förskjutning av tyngdpunkten i den ställiga planeringen mot översiktsplanering särskilt övervägs. Direktiv för en utredning om ny lagstiftning på bebyggelseplaneringens område är under utarbetande.

Statens planverk svarar numera enligt 7 § byggnadslagen för den allmänna uppsikten över planläggningen inom riket. Planverket har nyligen i samverkan med statens vägverk publicerat »Riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet» med rekommendation att dessa skall tillämpas i bebyggelse- och trafikplanering. I ett avsnitt rörande allmänna principer har framhållits att trafiksäkerhet uppnås genom en reducering av förutsättningarna för konflikter och störningar i samspelet mellan trafikant, fordon och väg, vilket i samhällsplaneringen uppnås bl. a. genom lokalisering av verksamheter och funktioner så att trafikmängden minskas. Planverket har vidare för avsikt att utarbeta publikationer rörande planering med hänsyn till t. ex. motortrafikbuller, samhällsbuller, service, friluftsliv och fritidsboende samt riktlinjer beträffande planeringsarbetet i fråga om bl. a. metoder för fysisk planering på länsnivå respektive kommun- och kommunblocksnivå och metoder för integrerad fysisk-ekonomisk översiktlig planering.

Utskottet vill här även erinra om den försöksverksamhet med regional planering på länsnivå, »Länsplanering 67», som påbörjades förra året och som avses nå fram till målsättningar för den regionala utvecklingen, vilka skall kunna bilda underlag för såväl samhällsorganens som näringslivets överväganden och beslut om investeringarnas lokalisering.

Frågor om tätorternas struktur och miljöförhållanden får med den fortgående urbaniseringen allt större betydelse. Utskottet kan i stora delar ansluta sig till de i motionerna anförda synpunkterna rörande behovet av en samhällsplanering som kan styra utvecklingen med sikte på att främja goda levnadsbetingelser. En effektiv och samordnad samhällsplanering är också — såsom framhållits i direktiven till den nyligen tillsatta utredningen rö-

rande den fortsatta lokaliseringspolitiska stödverksamheten m. m. — det viktigaste medlet för den långsiktiga lokaliseringspolitiken. I väsentliga avseenden faller de problemställningar som berörts i motionerna inom ramen för planverkets organisation och målsättning. Vidare kan det arbete som bedrivs inom kommunikationsdepartementet som en förberedelse till en fysisk riksplanering liksom även den aviserade utredningen rörande ny lagstiftning på bebyggelseplaneringens område väntas ge underlag för förstärkta insatser med ökad tonvikt på översiktsplanering. Slutligen bör nämnas, att inom finansdepartementet nyligen tillsatts en beredning — planeringsberedningen — med uppgift att undersöka möjligheterna för en ökad samordning och utveckling av prognoser och planer inom den offentliga sektorn och inom det enskilda näringslivet med sikte på att skapa bästa möjliga underlag för en regional utvecklingsplanering. Enligt utskottets mening får de önskemål som framförts i motionerna II: 928 och II: 948 därmed anses bli i huvudsak tillgodosedda.

En vidare syftning för miljöpolitiken efterlyses i motionerna I: 736 och II: 938. Utskottet vill härtill erinra om de förslag om en samordnad och utbyggd naturvårdsforskning som efter motionernas avgivande framlagts i proposition nr 37 till årets riksdag. Vid bifall till förslaget skapas möjlighet att mer ingående studera vissa av de frågor motionärerna berört och att följa dem kontinuerligt. Vidare har planverket erhållit resurser för fortlöpande utvecklingsarbete. Motionärernas önskemål kan därför förväntas bli delvis tillgodosedda utan särskilda initiativ från riksdagens sida. Utskottet finner sig inte härutöver böra förorda bifall till motionärernas yrkande om åtgärder för att skapa värdemått och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen.

Under återopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,

- 1) att de likalydande motionerna I: 736 och II: 938 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;
- 2) att motionen II: 928 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;
- 3) att motionen II: 948 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 mars 1968

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

---

*Närvarande:*

från första kammaren: herrar Möller (s), Hedlund (s), Eric Gustaf Peterson (fp), Axel Kristiansson (cp), Yngve Persson (s)\*, Helge Karlsson (s), Karl Pettersson (s), Ernst Olsson (cp), fru Diesen (h), herr Ove Karlsson (s) och fröken Stenberg (h)\*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herr Skoglösa (cp)\*, fru Jäderberg (s), herrar Dickson (h), Lundmark (s)\*, Haglund (s), Nilsson i Bästekille (h)\*, Andersson i Örebro (fp), Johansson i Växjö (cp), From (fp)\*, Hansson i Piteå (s) och Hugosson (s).

\* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

---

**Reservation***vid 1. i utskottets hemställan*

av herrar *Axel Kristiansson (cp)*, *Ernst Olsson (cp)*, *Skoglösa (cp)* och *Johansson i Växjö (cp)*, vilka ansett

*dels* att det avsnitt i utskottets utlåtande som börjar på s. 6 med orden »En vidare syftning» och slutar på samma sida med orden »samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen» bort ha följande lydelse:

»En vidare syftning för miljöpolitiken efterlyses i motionerna I: 736 och II: 938. Utskottet delar uppfattningen, att nationalinkomsten per capita inte utgör ett tillfredsställande mått på vår välfärd. I dessa ekonomiska beräkningar utelämnas, som motionärerna anför, flera betydande poster. Särskilt angeläget är att hela det område som bör omfattas av miljöpolitiken — i vid mening — inte utelämnas vid mätningar av den allmänna välfärden.

Enligt utskottets mening är det sålunda angeläget att nya och långsiktigt hållbara mått på standarden skapas. För att kunna åstadkomma detta måste de i nuvarande beräkningssystem utelämnade välfärdsfaktorerna beräknas. Utskottet är medvetet om att detta är en svår uppgift beroende på anknytningen till mer eller mindre svåråtkämpliga förhållanden och etiska begrepp. Uppgiftens svårighetsgrad får dock inte förhindra att åtgärder vidtas i nämnda avseende och att miljöpolitiken generellt ges ökad prioritet. Sammanfattningsvis vill därför utskottet tillstyrka de i förevarande motioner framförda kraven på åtgärder för att skapa värde och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen.»

*dels ock* att utskottet under punkt 1. bort hemställa

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 736 och II: 938 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder för att skapa värde och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen i enlighet med vad i motionerna anförts.

## Transunt av statens planverks yttrande

### *Översiktlig fysisk planering utan stöd i nuvarande lagstiftning*

Som ett utslag av det *samordningsbehov* som tränger sig fram i avsaknad av en i lagstiftningen angiven smidig form för en sådan sammanfattande fysisk översiktsplanering har — utan omedelbart stöd i lagstiftningen — på flera håll i landet startats översiktlig fysisk planering med varierande innehåll. Ett exempel härpå är vissa initiativ, som förekommit inom mälardalen. Under medverkan av bl. a. länsarkitekterna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län inleddes under 1967 arbetet med en sammanställning av översiktliga planer inom dessa län i syfte att vinna överblick över planeringsläget och skapa underlag för översiktliga bedömanden rörande markresurser och markanvändning inom regionen. Under januari 1968 hölls i Eskilstuna en konferens med deltagande av landshövdingarna och länsarkitekterna i mälardalen samt representanter för kommunikationsdepartementet, statens planverk och Stockholmsregionens regionplanenämnd. Vid mötet beslöts att tillsätta en arbetsgrupp, vars uppgift skulle vara att närmare undersöka förutsättningarna för en samordning av insatserna på den fysiska översiktsplaneringens område inom mälardalen.

Ett annat exempel är det samarbete som förekommit mellan de båda länsarkitektkontoren i Skåne där man *dels* på uppdrag av den svenska Öresundsgruppen utarbetat en kartmässig redovisning av det nuvarande general- och detaljplanläget i landskapet (återgiven i gruppens betänkande SOU 1967: 54), *dels* i annat sammanhang upprättat en kartmässig sammanställning för landskapet av intresseområden i fråga om markens användning. Vidare kan nämnas att i de fyra nordligaste länen samråd pågår mellan länsarkitekterna i syfte att åstadkomma gemensamma riktlinjer för planeringen för naturvård och fritidsbebyggelse inom fjällområdet.

Inom flera län pågår vidare med länsstyrelsen som huvudman och med länsarkitektens medverkan en fysisk översiktsplanering. Denna har hittills främst haft till syfte att dra upp riktlinjer för lokalisering av fritidsbebyggelse och markreservation för det rörliga friluftslivets behov. En sådan planering förutsätter jämväl ingående studier rörande naturvården och jord- och skogsbrukets framtida ställning och lokalisering, och innebär sålunda även den att man gått utanför de ramar för den fysiska planeringen som den nuvarande byggnadslagstiftningen angett. I bl. a. Stockholms och Uppsala län har sådana översiktsplaner redan lagts fram.

### *Behovet av omprövning av nuvarande system för fysisk planering*

Mot bakgrunden av det senaste årtiondets dynamiska utveckling förefaller det allt klarare att vi för närvarande i planeringen i allt för ringa utsträckning sysslar med helheten och i stället allt för mycket med detaljerna. Lagstiftningen reglerar ganska noga hur stadsplan och byggnadsplan skall prövas och fastställas, medan översiktsplanerna i betydande grad förs utanför



beslutsprocessen. Statens inflytande över generalplaneringen är i dag starkt begränsat och regionplaneringen har endast i ringa omfattning kommit att ske enligt gällande lagstiftning. Detta förhållande torde i hög grad ha bidragit till svårigheten att få en riksöverblick över planeringsfrågorna. 1959 års ändring av byggnadslagstiftningen har i första hand lett till att så gott som alla detaljplaner — till stor del även sådana som varit av större vikt eller eljest av principiell betydelse — kommit att undandras det centrala planorganets insyn. En annan följd har varit att även generalplanerna i starkt minskad omfattning blivit föremål för granskning av det centrala planorganet. Denna försämring av möjligheterna till insyn och medverkan i översiktsplaneringen bedömer planverket som särskilt olycklig. Det är dock i dessa översiktsplaner som riktlinjerna för det fortgående samhällsbyggnadet tar fastare form. Det blir därmed i mycket hög grad i dessa planer som miljögestaltningens villkor och förutsättningar kommer till uttryck. Även förutsättningarna för den sektoriella planeringen påverkas i väsentlig mån av dessa planer. Inom en snar framtid beräknas 90 % av vårt folk komma att bo i tätortsmiljö. Mot den bakgrunden är det uppenbart att intresset för den miljö i vilken vi bor och arbetar måste komma att öka och att följderna av befolkningskoncentrationen i tätorterna måste ägnas fördjupat studium.

I en översiktlig planering bör målsättningen i fråga om bl. a. miljögestaltningen diskuteras och definieras till ledning för efterföljande mer detaljerad planering. Det är också framför allt i programdiskussionen i anslutning till det översiktliga planarbetet som ansvariga förtroendemän kan påverka planeringens inriktning. Här kan alternativ läggas fram för en bedömning i demokratiska former. På detaljplanestadiet begränsas den miljöpolitiska diskussionen ofta av snäva tekniska gränser och av tidspress.

I den översiktliga planeringen bör bl. a. kunna lokaliseras områden där olika aktiviteter konkurrerar om markutrymme och där sålunda risker för konflikter mellan dessa aktiviteter är särskilt stor. I sådana lägen måste en avvägning ske mellan de olika anspråken, varvid hänsyn bl. a. måste tas till dessas länkbara utveckling i ett längre tidsperspektiv, till aktiviteternas redan förefintliga markförsörjning och till möjligheterna att tillfredsställa anspråken i alternativa lägen.

En översiktlig planering bör vidare bl. a. kunna ge bättre underlag för bedömning av lämpliga lokaliseringalternativ för anläggningar av sådan storlek eller med sådan påverkan på omgivningen på omgivningen att de bör behandlas på riksnivå. Hit kan exempelvis hänföras atomkraftverk, oljeraffinaderier, massafabriker och större hamnanläggningar.

Planverket utgår från att den utredning rörande ny eller reviderad byggnadslagstiftning, för vilken direktiven nu håller på att utarbetas inom Kommunikationsdepartementet, måste komma att behandla de legala formerna för den nödvändiga riksplaneringen och den övriga översiktsplaneringen som likaledes framstår som ofrånkomlig.

Vidare kan nämnas att inom finansdepartementet nyligen tillsatts en beredning med uppgift att undersöka möjligheterna för en ökad samordning och utveckling av prognoser och planer inom den offentliga sektorn och inom det enskilda näringslivet med sikte på att skapa bästa möjliga underlag för en regional utvecklingsplanering.

Det i dag klart dokumenterade behovet av förnyelse av den fysiska planeringens uppgifter, medel och former kan i väsentlig utsträckning komma

att tillgodoses genom de i sammanhanget betydelsefulla utredningar och undersökningar som pågår eller varslats.

De möjligheter att forma en god samhällsmiljö som enligt planverkets erfarenhet måste grundläggas redan på det översiktliga planstadiet kan förväntas komma att förbättras genom en ändring av byggnadslagstiftningen. En ändrad lagstiftning bör ge ökade möjligheter att även på detaljplanestadiet och vid plangenomförandet tillgodose det behov som växer fram i takt med den ökande medvetenheten om värdet av en god samhällsmiljö.

### *Tätortsmiljö*

De tidigare berörda erforderliga utredningarna för den angelägna förnyelsen av planlagstiftningen kommer att ta åtskillig tid i anspråk och under tiden torde den fysiska planeringen få drivas vidare inom ramen för nuvarande riktlinjer och med de förändringar som erfarenhet och utveckling efter hand kan ge anledning till. Planverket har hos statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet hemställt om en återgång i ett avseende till förhållandena för 1959 års lagändring, nämligen i fråga om möjligheterna att följa och yttra sig över översiktsplanerna i generalplanens form.

Det är, som framhålls i motionerna, inte bara de påtagliga olägenheterna av urbaniseringen i form av vatten- och luftföroreningar som påkallar uppmärksamhet i tätortsmiljön.

Rimliga krav på bullerfrihet, på närhet till service m. m. kan tillgodoses genom planeringsanvisningar och normer och hänför sig sålunda i hög grad till planverkets anvisningsverksamhet.

Underlaget för att i sådana planeringsanvisningar och normer ange tolerabla nivåer och gränsvärden för störningar kan endast erhållas genom en *intensifierad forskning*. I prop. 1968: 37 läggs fram förslag om en samordnad och utbyggd naturvårdsforskning på grundval av 1964 års naturresursutrednings arbete. Området för denna forskning föreslås omfatta naturvården, till vilken även hänförs vatten- och luftvården, samt biociderna. Ett förverkligande av förslaget skulle innebära ett viktigt steg i rätt riktning. Emellertid behandlas i propositionen immissionsproblem som huvudsakligen är hänförliga till naturområdena, dvs. områden som i första hand icke är avsedda att få någon bebyggelse. Sådana immissionsfaktorer som hänför sig till stadsbygden och som rör människornas situation i denna miljö har inte behandlats i sammanhanget. På längre sikt torde det som planverket i sitt yttrande över naturresursutredningens förslag framhållit utan tvekan bli ofrånkomligt att väsentligt *förstärka även den sida av miljövårdsforskningen som mer direkt tar sikte på stadsbygden och dess miljö*. En utredning på detta område kan nu sägas ha fått ökad aktualitet och bör i första hand inriktas på hur och i vilka organisatoriska former forskningsinsatserna bör ske.

### *Anvisningsverksamhet*

I anslutning till vad tidigare sagts om nuvarande planeringssituation vill planverket framhålla, att en av verkets viktigaste uppgifter är att genom anvisningar av skilda slag bidra till att på längre sikt ge stadga åt planeringsprocessen och höja planeringens kvalitet.

Inom planverket (tidigare byggnadsstyrelsen) pågår delvis med hjälp av

utomstående forskare sedan flera år utrednings- och anvisningsarbete på den fysiska planläggningens område. Detta arbete gäller såväl översiktlig planering som detaljplanering. Arbetet avses utmytna i riktlinjer för en samordnad planering på olika nivåer med starkt hänsynstagande till önskvärdheten av att ernå en god samhällsmiljö. Som ett aktuellt delresultat av detta arbete har i planverkets regi och i samverkan med vägverket nyligen lagts fram av den s. k. Scaft-gruppen vid Chalmers tekniska högskola utarbetade riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet.

Planverket kommer i sin anvisningsverksamhet att så långt detta är möjligt anlita redan existerande forskningsorgan för att lägga ut arbetsuppgifter. Verket måste också självt aktivt bidra till anvisningsverksamheten inom ramen för sina resurser. I den nya organisationen har en särskild utvecklingsbyrå inrättats i första hand för detta ändamål.

Arbetet väntas i takt med resursförstärkningar under kommande år resultera i en serie anvisningar, i vilka behandlas sektorsvis avgränsade planeringsavsnitt, såväl översiktligt som i detalj. Verket kommer främst att behandla och klarlägga de kvalitetskrav som från allmän synpunkt bör ställas på en god samhällsplanering, dvs. att i realiteten på så sätt verka för en bättre samhällsmiljö. Anvisningarna avses även komma att omfatta metodstudier anknutna till olika plantyper samt modellstudier dvs. tillämpningar av anvisningar och planeringsmetoder på modellorter. Det kan nämnas att sedan något halvår pågår inom verket särskilda studier rörande de små tät- orternas problematik.

I sammanhanget förtjänar också att nämnas, att verkets anvisningsverksamhet rörande *byggnadsväsendet* i inte oväsentlig omfattning avser föreskrifter, normer och rekommendationer som har betydelse för boendemiljön. I Svensk Byggnorm 67 har ett system för denna anvisningsverksamhet lagts fram. De nya byggnormerna kommer att successivt följas upp. Bl. a. kommer snart att publiceras anvisningar rörande värmecentraler. Dessa får direkt betydelse för att minska luftföroeningarna från eldstäder.

### *Sammanfattande slutsatser*

I motionerna I: 736 och II: 938 anhålles om åtgärder för att skapa värde- mått och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen i enlighet med vad i motionerna anförts. Av vad planverket tidigare anförts framgår, att planeringens roll och betydelse på alla nivåer behöver uppmärksammas och förstärkas samt att nya planeringsinstrument behövs härför. En riksplanering och en ny lagstiftning för planering och byggande är därför synnerligen angelägna. Planverket anser att en mera preciserad och klart formulerad målsättning erfordras på den fysiska planeringens område. Verket utgår emellertid från att riktlinjer i sådant avseende i väsentlig utsträckning skall komma att fastläggas vid ett ställningstagande till det utredningsarbete som nu pågår eller förestår beträffande en riksplanering, en översyn av byggnadslagstiftningen samt inom planeringsberedningen.

I *samtliga motioner* berörs eller tangeras frågan om forskning på miljö- vårdens område. Ett viktigt steg mot ökad forskning tas på ett begränsat område inom miljövården i det förslag till organisation av naturvårdsforskningen som nu lagts fram (prop. 1968: 37).

Denna forskning föreslås omfatta naturvården till vilken även hänförs vatten- och luftvården samt biocidproblemen. Det torde emellertid på längre

sikt utan tvekan bli ofrånkomligt att väsentligt förstärka den betydelsefulla sida av miljövärdetsforskningen som mera direkt tar sikte på stadsbygden och dess miljö. I takt med den fortgående urbaniseringen påverkas allt fler människor av sådana miljöfaktorer som sammanhänger med hög befolknings- och bebyggelsekoncentration. Det gäller här inte enbart immissioner av buller-, ljuskaratär etc. och den adderade effekten av dessa utan över huvud taget frågan om tolerabla gränser för belastningen på människan som biologisk varelse. På grund härav och med hänsyn till vad planverket i övrigt ovan under rubriken »tätortsmiljö» anfört i denna del vill verket starkt understryka, att en intensifierad forskning på detta område är angelägen och i första hand bör inriktas på att ge underlag för normer av skilda slag. Enligt planverkets mening kan här en utredning vara motiverad och bör i så fall närmast inriktas på hur och i vilka organisatoriska former forskningsinsatserna bör ske.

I flera av motionerna och särskilt i motionen *II: 928* har frågor som sammanhänger mera direkt med det praktiska förverkligandet av en god samhällsmiljö tagits upp till behandling. Motionärerna berör för bebyggelseplaneringen väsentliga frågor om urbaniseringens utveckling och inriktning och om möjligheten att styra skeendet i syfte att skapa en för individen god tätortsmiljö. De synpunkter som framföres i motion *II: 928* kan planverket i allt väsentligt biträda. Verket har tidigare närmare redogjort för den anvisnings- och utvecklingsverksamhet som bör vara ett viktigt led i det nya verkets fortsatta arbete. Utredningar av det slag varom motionärerna hemställt ligger i huvudsak inom ramen för planverkets målsättning och organisation. Det är således för dess del närmast en fråga om resurser. Om planverket i sitt fortsatta arbete får de resurser som behövs för att bedriva den kontinuerliga utvecklings- och utredningsverksamhet det här i grunden gäller och som är en förutsättning för att verket skall erhålla underlag för sin anvisningsverksamhet, synes knappast från fysisk planläggningssynpunkt några nya i särskild ordning tillsatta utredningar vara erforderliga. Planverket kommer årligen i samband med sina anslagsäskanden att redogöra för verkets arbete på detta område och för det resursbehov man kan beräkna för det aktuella budgetåret.